دیپلۆماسییەتی قەسریی تورکیا لە داعش و ریفراندۆمەوە، بۆ کودەتا دژی لاهور.. لاوان عەلیی – کامیار سابیر

لە دوای هەڵوەشاندنەوەی ئیمپراتۆریای عوثمانیی و دروستبوونی تورکیا بەم جیۆگرافیا سیاسییەی ئێستایەوە، دەوڵەتی قووڵی تورکیا، هەمیشە کاری لەسەر رەهەندی پانتورکیی، هەندێجار پانتۆرانیی و زۆرتریش لەسەر ناسیۆنالیزمی تورکیی ناو تورکیا، کردووە. لە دوای هاتنی حیزبەکەی ئەردۆغان بە دەسەڵات کە باکگراوندێکی ئیخوانیی-ئیسلامیی هەبوو، ئەم روئییە سیاسییەی ئەردۆغان، بە رەهەندێکی فراوان گوزەری کرد و ناسیۆنالیزمی نەژادیی- تورکیی و هەژموونی دیینیی تێکەڵ کرد و ناسیۆنالیزمی دیینیی religious nationalism بە باکگراوندێکی ئیخوانیی و تەعەصوبی نەژادیی و سوننییبوونەوە، جێکەوت کرد. ئەم ناسیۆنالیزمە دیینییە(دروستترە بگوترێ ناسیۆنالیزمی طائیفیی)، حەنیینی بە ئەمجادی سوڵطانە عوثمانییەکان ئەگەڕایەوە و خەونی بەوەوە ئەبیینی کە بەشێک لە جیۆگرافیا سیاسییەکەی جارانی وەکو فەرع، بە سەر کەتەرەی رزییوی عوثمانییەکان بگەڕێنێتەوە.

لە سەرەتای دروستبوونی داعشەوە، دەوڵەتی قووڵی تورکیا، بە عەسکەر و ئەمنەوە، بە سیاسەت، بە موخابەرات و دیپلۆماسیەتەوە، تەنانەت لە ئاستی پۆپیولیزمی نەژادییشدا، پاڵپشتیی سەرکەوتنی پرۆژەی داعشیان ئەکرد و هەرچی حیقدی طائیفیی و عوروبیی(نیسبەت بە سوننەکانی سوریا) و تورکیی(نیسبەت بە تورکمانەکانی سوریا) هەبوو بەسەر رژێمە عەلەوییەکەی ئەسەددا رشتیان و بە تەواویی کەوتنە کار بە سەرخستنی پرۆژەکەی داعش، کاتێکیش داعش پەلی کێشا بە عێراق، بە هەموو ئیمکانییاتی دەوڵەتی تورکیا و بە هاوکاریی پرۆکسییەکانی خۆی(حەشدی کوردایەتییەکەی بارزانیی و بەعثییە عوروبییەکانی سوننەی عەرەب و تەعاظومی ماسوولکەی پانتورکییبوونەکانی تورکمانە سوننەکانی عێراق)، هاوکات لەگەڵ شێخەکانی خەلیجدا، لە هەوڵی روخاندنی حکومەتی عێراق و دابڕیینی ناوچە سوننییەکانی عێراقدا(عەرەبی سوننە و کورد) بوون. دەعمی عەسکەریی و لۆجیستیی و مەعنەویی تورکیا، لە ناردنی چەک و کردنەوەی سنوورەکان بە

بازرگانیی داعش و هێشتنەوەی قونصڵخانەی تورکیا بە کراوەیی لە موصڵ بە ئەوەی شەرعییەت بدات بە داعش، دەستیپێکرد. تاوانەکانی داعش دەرهەق بە ئێزیدییەکانیش، بە تەنسیقی حەشدی کوردایەتیی و حەشدی ئەردۆغانیی و داعش بوو، بە واتایەکی فیکریی، ناسیۆنالیزمی دینیی- تورکیی-عەرەبیی-سوننیی- ئیخوانیی تێیدا بەشدار بوون.
کاتێ داعش، جەنیین(الجنین)ە شەرعییەکەی ئەردۆغان و موخابەراتە ئیقلیمیی و نێودەوڵەتییەکان لە باری عەسکەریی و ئەمنییەوە لە عێراق و لە سوریا، کەم تا زۆر شکستیان خوارد، بە هاوکاریی هێزە عێراقییەکان و حەشدی شەعبیی و هێزە کوردییەکانی کوردستانی سوریا(قەسەدە) و هێزی پێشمەرگە. ئەوکات، تورکیا تێگەیشت کە خەونی گەڕانەوەی ویلایەتی موصڵ و خورافاتی میثاقی میللیی، لە لایەن ئەمەریکا، ئەوروپا، روسیا، ئێران و وڵاتانی عەرەبیی و تەنانەت چاینەشەوە(چین)، نەک هەر مەرفوضە بەڵکو موستەحیلە لێ گەڕێن ئەوە روو بدات. دواتر کارتی ریفراندۆمی ناڕاستەوخۆ لە رێگەی بارزانییەوە، بە گەیشتن بە نەوتی کەرکوک و غازی چەمچەماڵ، بە بەهێزکردنی پێگەی ئابووریی و سیاسیی تورکیا، بەگەڕ خست. هەر زوو تێگەیشت ئەمەیشیانی بۆ ناچێتە سەر، هەر بۆیە بێدەنگیی لە ریفراندۆم کرد، لە سەروبەندی ریفراندۆمەکەشدا، بە سووکایەتییەوە کەوتە گاڵتەکردن بە بارزانیی، بەڵام نێچیرقان بارزانیی، چونکە لە ئەردۆغانەوە نزیک بوو، هەر لەسەرەتاوە، لەگەڵ ریفراندۆمدا نەبوو، بەڵام لە ترسی مامی، هەر لە ژێر لێوەوە، منگەمنگی ئەکرد.

دیپلۆماسییەتی قەسریی یان جەبریی(ئەوەی بە ئینگلیزیی پێیئەگوترێ کۆوەسیق Coercive)، ئەکرێ بە کوردیی پێیبگوترێ دیپلۆماسییەت بە تەبزیی، لە باری ثێورییەوە ئەوە ئەگەیەنێت، دەوڵەتێک یان کیانێک، ئەجێندا سیاسیی و عەسکەریی، ئابووریی و کولتوورییەکانی خۆی، وەکو ئەمری واقیع ئەسەپێنێت، بێئەوەی پەنا بە شێوەی راستەوخۆ و رووبەڕووبوونەوەی عەسکەریی بەرێت. ئێستا تورکیا ئەیەوێت، میثاقی میللیی بە شێوە فەنتازیا دیپلۆماسییەکە تەوظیف بکات، بە کەمترین بەکارهێنانی هێز، یان ئەصڵەن هەر هێز بەکار نەهێنێت. کودەتاکەی ماڵی تاڵەبانیی و ئیبراهیم ئەحمەد بە موبارەکە و موبادەرە و ماستەرمایندی تورکیا و پارتیی و بێدەنگیی ئێران، رێک جێکەوتکردنی دیپلۆماسییەتی قەسریی تورکیایە لە ناوچەکانی سلێمانیی و لەم رێگەیەشەوە، ئینقیلابیان بەسەر لاهوردا کرد. راستە شەهییەی ئینقیلابەکە بە حەزی خاوەندارییەتیی بنەماڵەی تاڵەبانیی ئەگەڕێتەوە کە بە دەسەڵات و پارەی دەیان میلیارد دۆلارییە، بەڵام فاکتەری ئیقلیمیی و لۆکاڵیی(ماڵی بارزانیی)، فۆرمەلە و ثێورایز

و پراکتیزەی ئەم ئینقیلابەیان کرد و بێدەنگیی ئێرانیان(بە تەنازولاتە نەزانراوەکانی پارتیی بۆ ئێران) لەو قۆناغەدا، مسۆگەر کرد و بە فیعلیی، لاهوریان لای کەم لەم دۆخەدا لە دەسەڵات، خست.

فراوانخوازیی و باڵابوونی هەژموونی تورکیا، مەترسیدارە. بە قەبارەی مەترسییەکانی داعش، بگرە تورکیا بە دیپلۆماسییەت و مروونەت ئەیکات، لە کاتێکدا داعش بە سەربڕیین و سەبایاکردنی ژنانەوە، ئەیکرد. دیپلۆماسییەتە قەسرییەکەی تورکیا ئەکرێ بگوترێ باشتر ئەچێتە ناو خەڵکەوە، بە تایبەتیی باکگراوندی سوننییبوون و ئیخوانییبوونی هێزە ئیسلامییەکانی کوردستانی عێراق و ئیمارەتی شێخنشینەکانی کوردایەتیی و حیقد و کەراهییەتی نەتەوەییەکانی کورد لە عەرەب و لە شیعە و لە عێراق، هەموویان موقەوەماتی ئەم پاوانخوازییەی تورکیا، حەشدی ئەردۆغانیی و دیپلۆماسییەتە قەسرییەکەین. داعش، بە زەبری هێز و فەنتازیای ئایدیۆلۆژیی، ئەیویست عێراق و سوریا، هەڵبوەشێنێتەوە و ئیمتیدادی عوثمانییەکان بەسەر شام و عێراقدا بسەپێنێتەوە لە ژێر ناوی دەوڵەتی ئیسلامیی، دەی ئێستایش ئیخوانییەکان و قەومییەکانی کورد و زۆرینەی رەهای ئەوانەی بە حیقدی طائیفیی و نەژادیی دوای مەهزەلەی ریفراندۆم و دەوڵەتی شاعیرانەی کوردیی کەوتن، پاسیقانە و بە قەناعەتەوە، لایەنگریی لە دیپلۆماسییەتەکەی تورکیا ئەکەن و حەز ئەکەن رۆژێک عێراق، لە خەونی ئەواندا، زووتر هەڵبوەشێتەوە و سلێمانیی، گەرمیان و د□ق□ری راپەڕیین، بگرە بییرە نەوتەکانی کەرکوک و غازەکەی چەمچەماڵیش، وەکو هەولێر و دهۆک، بۆ ژێر دیپلۆماسییەتە قەسرییەکەی تورکیا و هەژموونە فراوانخوازییەکەی، لای کەم وەکو دیفاکتۆیەکی وێنەکراو، بگەڕێننەوە.

سەرەنجام، تورکیا و ئەردۆغان، کارتی داعش و ریفراندۆمی بارزانییان، سوتا، ئێستا، پەنا بۆ ئەکتی سیاسیی تر ئەبەن و لە رێگەی دیپلۆماسییەت و هەڕەشە و عەمەلیاتی ئیرهابییەوە، ئەیانەوێ ناوچەکانی سلێمانیی و کەرکوکیش، بخەنە ژێر هەیمەنەی دەسەڵاتێکی لۆکاڵیی و لۆردێکی کوردایەتیی و والییەکی موطیع کە ئەجێندا ئابووریی، سیاسیی و ئەمنییەکانی تورکیا لەبەرچاو بگرێت. کودێتای ٨ی تەمموز دژی لاهوری هاوسەرۆکی یەکێتیی، بەبێ گڵۆپی سەوزی ئێران و بێدەنگبوونی ئێران و بگرە بەشداریکردنی ناڕاستو□خ□، جێکەوت نابوو، چونکە تورکیا و موخابەراتی□ک□ی باش ئەزانن کە سەرکێشییەکی لەو جۆرە، چوونە بن سنوورەکانی ئێرانەوە لە ناوچەکانی یەکێتییەوە، نەک هەر کۆتاییهاتنی مانای تاڵەبانیی بەدوادا دێت و

سەریان ئەخوات، بەڵکو رووبەڕووبوونەوەیەکی راستەوخۆی تورکیا ئەبێت لە دژی هەیمەنەی ئێران لە ناوچەکەدا.

بێدەنگیی ئێران و بە ناڕاستەوخۆ، بووە هۆکاری سەرەکیی لە سەرگرتنی ئینقیلابەکەدا، هەروەها ئەگەڕێتەوە بە دەدەنگییان لە لاهور و کارە موخابەراتییەکانی رابردووی لەگەڵ ئەمەریکیی و بریتانییەکاندا، بە تایبەتییش بە ئەو هەمووە بەڵێنانەی پارتیی بە ئێرانیی داوە کە لە هەڵبژاردنەکانی عێراقدا، ملهوڕیی نەکات و بەرژەوەندیی حەلیفەکانی ئێران لەبەر چاو بگرێت و ئۆپۆزیسیۆنە کوردەکانی ئێرانیش، کەتوبەند بکات. هاوکات، نایەوێت ئاڵۆزیی لە ناوچەکەدا دروست بێت لە کاتێکدا گفتوگۆی مەلەفی نەوەویی زۆر بەلای ئێرانەوە گرنگە. بە دڵنیاییەوە، دوای ئەوەی دەرکەوت کە پارتیی و حیلفی سوننیی و صەدر، بەهاوکاریی حکومەتەکەی کاظمیی، سوودیان لە بایکۆتێکی گەورە و تەزویراتی ئەلیکترۆنیی کردووە و لە وڵاتانی ئیقلیمییەوە، ئینتیخاباتەکە، ئیدارە دراوە، ئێران تێگەیشتووە کە چۆن فێڵیان لێکردووە و تورکیا بە خشکەیی چۆن گەیشتووەتە سنوورەکانی ئێران لە ناوچەکانی یەکێتییەوە؟ هەر ئەمەشە کە مانەوەی لاهور دوای ئینقیلابەکە و گەڕانەوەی بە ساحەی سیاسیی لە ئاییندەی دوور یان نزیکدا، راستەوخۆ پەیوەندیی بە بەرژەوەندییە ستراتیژییەکانی ئێران و پلانەکانی ئاییندەی ئێرانەوە، بە تایبەتییش، دروستبوونی حکومەتی ئاییندەی عێراق و گفتوگۆی مەلەفی نەوەوییەوە، هەیە. بە واتایەکی تر، تەنانەت ئەگەر بە زەبری هێزی رەقیش، لاهور ئەمری واقیع بسەپێنێت و تەواوی ناوچەکانی یەکێتیی کۆنترۆڵ بکات، بەبێ موافەقەتی ئێران، ئەوە تورکیا و پارتیی، ئەکەونە وەزەیەوە.

سەرەکیی دەسگای زانیاریی یەکێتیی کە کەسێکی باکگراوند ئیسلامیی-ئیخوانییە و برای پارلمانتارێکی یەکگرتووە، هەر بە خێرایی نەهێنراوەتە پێشەوە و سەرە رمی ئەم ئینقیلابە بێت. بە پێچەوانەی ئەو زانیارییە هەڵانەی بە مایکە رەبین ئەدرێن گوایە بەرپرسی زانیاریی کەسێکە لە ئێرانەوە نزیکە، بۆیە ئێران بێدەنگیی لە کودەتاکە کردووە، رێک پێچەوانەکەی راستە کە سەر بە دەسگای موخابەراتی تورکیایە و سوود لەو باکگراوندە ئیخوانیی-ئیسلامییەی وەرگیراوە و رێکوەڕوان، دەسگای زانیاریی یەکێتیی کە هێزەکانی دژە تێرۆریش لە ژێر کۆنترۆڵیی ئەودایە، پشکی سیاسیی، ئەمنیی و ئایدیۆلۆژیی تورکیا و حەشدی ئەردۆغانیی لەو ئینقیلابەدا. بە واتایەکی تر، ئێستا، تورکیا ئیدامە بە ئیدارەکردنی ئینقیلابەکە

ئەدات بە هاوکاریی پارتیی و هەموو ئەوانەی لە ناو یەکێتییدا، بەرژەوەندییان لەگەڵ باڵابوونی هەژموونی تورکیادایە لە ناوچەکەدا. هاوکات، سەرۆکی دەسگای زانیاریی، دوو سەرە و سێ سەرە، ئیش ئەکات و ئەکرێ لە یەک کاتدا، بۆ بەرژەوەندیی تورکیا، ئێران، پارتیی و ماڵی تاڵەبانییش، رۆڵ بگێڕێت.

جێکەوتبوونی ئەم ئینقیلابە بەسەر لاهوردا یان هەڵگێڕانەوەی ئەم ئینقیلابە بەسەر ماڵی تاڵەبانییدا، رێک پێوەندیی بەوەوە هەیە کە تا چەند پارتیی، وەعدەکانی بۆ ئێران جێکەوت ئەکات و چەندیش ئێران و ئەمەریکا لە مەلەفی ئەتۆمییدا، ئەگەنە رێککەوتن یان نزیکبوونەوە؟ هاوکات، چەندیش پێکهێنانی حکومەتی عێراق بە خواستی ئێران ئەبێت؟ وێڕای ئەوەی، ئێران، هەرگیز نایەوێت تورکیا و ئەجێنداکانی بێنە نزیک سنوورەکانی(لە سنووری یەکێتییەوە)، بەڵام ماڵی تاڵەبانییش ناتوانن ئەم گەمە و تەحالوفاتە ئاڵۆسکاوانە، تا سەر ئیدارە بدەن و رۆڵی والییەکی چاو لە دەست و بەردەستی والییەکەی هەولێر بۆ تورکیا و فراوانخوازییەکانی، لە رێگەی پارتییەوە بگێڕن. هەموو ئەم فاکتەرانە، کات دەستنیشانیان ئەکات، وێڕای ئەوەی گرووپەکەی لاهور لە باری راگەیاندن و دیپلۆماسییەتەوە، لاوازییان پێوە دیارە و نەیانتوانیوە، ئەبعادە سیاسیی، ئایدیۆلۆژیی و ئابوورییەکانی ئەم ئینقیلابە بۆ لایەنگرانی خۆیان و بۆ خەڵکی کوردستان و تەنانەت بۆ موخابەراتی ئێرانیی، ئەمەریکیی و عێراقییش روون بکەنەوە، لە بەرامبەریشدا، لە ژێر کەمپەینێکی گەورەی تەخوینکردندان کە مەدیای سەبەری پارتیی بە گشتیی و ماڵی تاڵەبانیی بە تایبەتیی، لەگەڵ هەموو ئەوانەی غەز و بەز، رەیع و نەفع بە ماڵی تاڵەبانیی و پارتییەوە، ئەیانبەستەتەوە، تا دێت ئەم تەخوین و تەوهینە، زیاتر و زیاتر ئەکەن. لە بەرامبەریشدا، گرووپی نزیک لە لاهور، نەیانتوانیوە، تەنانەت سایتێکی موعتەبەری مەدیاییش، دابنێن و بەرپەرچی تەخوینەکانی پارتیی و مەدیا سەبەرەکانی پارتیی و ماڵی تاڵەبانیی، بدەنەوە و گوتارێکی پێچەوانە، سەرپێ بخەن.

لاوان عەلیی –
کامیار سابیر